

Коваленко Валентин Васильович,
головний науковий співробітник Міністерства
юстиції України, доктор юридичних наук,
професор, член-кореспондент НАПрН України;

Белкіна Діна Сергіївна,
аспірант кафедри кримінального права та
процесу Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

ВПЛИВ ПРАВОВИХ ПРОГАЛИН І КОЛІЗІЙ НА ПРОЦЕС ВИКОНАННЯ-ВІДБУВАННЯ ПОКАРАНЬ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті встановлено вплив правових прогалин і колізій на ефективність реалізації на практиці норм кримінально-виконавчого законодавства, а також на результативність виконання кримінальних покарань в Україні.

Ключові слова: процес виконання-відбування покарань; кримінально-виконавче законодавство; правова прогалина; правова колізія; сфера виконання покарань; засуджених.

Summary. The article establishes the impact of legal gaps and conflicts on the effectiveness of implementation in practice of the rules of criminal executive legislation, as well as on the effectiveness of criminal penalties in Ukraine.

Keywords: process of execution-serving of punishments; criminal executive legislation; legal gap; legal conflict; the scope of execution of punishments; condemned.

Як свідчить практика кримінально-виконавчої діяльності, дуже важливо цей процес своєчасно та повно забезпечити відповідними законодавчими ресурсами і засобами, у тому числі й шляхом усунення існуючих у даній галузі права прогалин і колізій. Зокрема, результати даного дослідження дають підстави стверджувати, що їх наявність у кримінально-виконавчому законодавстві України виступає однією з детермінант, яка корелює причинно-наслідкові явища і процеси у сфері виконання покарань у виді різноманітних правопорушень, які вчиняються засудженими у ході відбування покарань, а також інших суспільно небезпечних наслідків (самогубств цих осіб, травматизму, захворювань, т. ін.). При цьому, варто звернути увагу на той факт, що жодна з реформ, які проводились у кримінально-виконавчій системі України з часів її незалежності до сьогодні, не привела до бажаних результатів, позаяк при їх реалізації не усувались, блокувались, нейтралізувались тощо детермінанти, які породжували та обумовлювали низький рівень процесу виконання – відбування покарань.

Додатковим доказом, та одночасно, аргументом у зв'язку з цим виступають ті статистичні дані, що характеризують процес

виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на протязі 1991–2019 рр. Так, у 1991 році по зрівнянню з 1990 роком на 18 % збільшився рівень дисциплінарних проступків засуджених у розрахунку на 1 тис. осіб [1, с. 12-13].

Не змінили критичну ситуацію, що склалась у зв'язку з цим у сфері виконання покарань України й розпочаті у 2016 році та які тривають по даний час, з моменту затвердження Кабінетом Міністрів України у 2017 році відповідної Концепції [2], реформи кримінально-виконавчої (з елементами виправно-трудової) системи. Так, у 2016 р. стан правопорядку в УВП і СІЗО характеризувався наступними негативними показниками оперативно-службової та запобіжної діяльності:

1) значна частина злочинів та інших правопорушень, що вчинялись засудженими до позбавлення волі, була пов'язана з неналежною локалізацією цих осіб. У тому числі через аварійний стан інженерно-технічних засобів охорони і нагляду або їх несправність.

Їх кількість склала 1 тис. 877 випадків або на 8 % менше, ніж у 2015 році [3, с. 21]. При цьому, більшість порушень локалізації була допущена засудженими під час проведення масових заходів в УВП (78 % або 1 тис. 401 порушення) [3, с. 21];

2) тільки щодо 81 % засуджених, які підпадали під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», був встановлений такий нагляд [3, с. 24];

3) коефіцієнт активності охорони у 2016 році (визначається по кількості вчинених засудженими втеч з місць позбавлення волі) по зрівнянню з 2012-2015 р. р. знизився та склав 0,3 випадки у розрахунку на 1 тис. осіб [3, с. 30];

4) збільшилась кількість нападів засуджених і ув'язнених під варту осіб на персонал ДКВС України (13 випадків із 23, здійснених всього, у тому числі з боку інших осіб) [3, с. 16];

5) на профілактичних обліках виправних колоній перебувало 3 тис. 304 злісних порушників встановленого режиму відбування покарання у виді позбавлення волі, або майже 7 % (56 тис. засуджених) від загальної кількості засуджених до даного виду покарання [3, с. 16];

6) у структурі засуджених особи з психічними відхиленнями складали 7,4 % (УВП та СІЗО) (у 2010 р. – 6,8 %; 2011 р. – 7,9 %; 2012 – 6,4 %; 2013 р. – 5,6 %; 2014 р. – 5,4 %; 2015 р. – 7,3 %), що виступало однією з детермінант, які обумовлювали вчинення злочинів та інших правопорушень з боку засуджених у зв'язку з відсутністю у кримінально-виконавчому законодавстві України норм про роздільне тримання таких осіб у місцях позбавлення волі;

7) на рівні попередніх років (1991–1998 рр.; 1999–2010; 2011–2015 рр.) у розрахунку на 1 тис. осіб залишалось у 2016 році кількість вилучених у засуджених, позбавлених волі, заборонених предметів [3, с. 17–21], що свідчить про хронічну проблему, що склалась у зв'язку з цим в УВП і СІЗО через неналежну нормативно-правову неврегульованість (прогалини і колізії) з означених питань.

Аналогічні тенденції та статистичні показники мали місце й у 2017–2019 рр. [4].

Таким чином, результати застосування під час зазначеного наукового пошуку діалектичного, логічного, історико-правового та статистичного методів дослідження дають підстави стверджувати про тісний зв'язок правових прогалин, які мають місце у кримінально-виконавчому законодавстві України та їх вплив на ефективність кримінально-виконавчої діяльності у виді детермінант корелюючому змісту, без ліквідації, нейтралізації, усунення яких неможливо підвищити рівень правопорядку та охорони прав і законних інтересів як суб'єктів (персоналу ДКВС України), так і учасників кримінально-виконавчих правовідносин (близьких родичів засуджених; громадськості; прокурорів, які здійснюють нагляд за дотриманням законів у сфері виконання покарань; пробації; ін.).

Список використаних джерел

1. Некоторые показатели деятельности учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991 году : Информ. бюллетень. Киев : ГУИН МВД Украины, 1992. 28 с.

2. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017/print>.

3. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Держаної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році : інформ. бюллетень. Київ : Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. 34 с.

4. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Держаної кримінально-виконавчої служби України у 2019 році. <https://www.kvs.gov.ua>.